

Gondolatok

Szeged közművelődési koncepciója ügyében

I.

Mottó:

*"...ami nincs pontosan meghatározva,
az semminek sem lehet a mértéke."*

(Platón)

Zavarban vagyunk. Ennek oka pedig az, hogy nem értjük a kérdést, s ezért nem tudjuk, mit kell rá válaszolni.

Konkréten: a felkérés címe közművelődésről szól, s bár nincs mellette tartalmi értelmezés, mégis viszonylag biztosan lehetne elindítani egy tervező gondolkodást a *magunk felfogása* alapján. Ám a szöveg közepén lévő "*közművelődés, művészeti élet*" fogalmazása minden addigi logikát fölborít. E két szó ugyan rokon fogalom, de mégsem lehet egymásba behelyettesíteni. Ez azt sejteti, hogy itt tulajdonképpen kulturális koncepciót kellene írni, ami egyrészt sokkal komplexebb probléma, másrészt ugyane mondat azt is sejteti, hogy mindenki csak a maga területéről írjon, s majd a kulturális bizottság e rengeteg párhuzamos gondolatot találkoztatja valahol. Ez ugyan reménytelen vállalkozás elvi-stratégiai támpontok nélkül, de tételezzük akkor azt, hogy mindenki átfogó koncepciót készít. Ebben az esetben viszont e támpontokat kellett volna előre közreadni – ha vannak... meg némi időt a felelős, minőségi koncepcionálásra. Különösen azért, mert e sorok írója már '92 nyarán beszélgetőtárs volt e témában. Azóta bő félév telt el, s most van rá (mire?) három hét.

Vagyis: a kérdés parttalansága a "mi mennyi?" parttalan választát vált(hat)ja ki.

II.

Mottó:

*"Apukám házat épít.
Először a kéményt, borzasztó nagy füsttel.
Aztán a ház tetejét.
Aztán az ablakokat,
nem látok át rajtuk, olyan feketék,
csak a falakon látok keresztül
mivel még nincsenek.
De meg kell építeni a falakat is,
meg a szobákat külön-külön.
Mikor a ház leér a földre,
apukám azt mondja: Ujjé!"*

(Weöres Sándor)

Tételezzük most azt: nem vagyunk zavarban. Elkezdünk koncepcionálni – komplexen vagy csak területünkre –, s elkészül valami. Készült már oktatási koncepció, készült városfejlesztési koncepció, most készül közművelődési(?) koncepció is.

Csak hogy: a városfejlesztési koncepcióról többen kimondták – reméljük véglegesen –, hogy *a város az gazdaság-társadalom-kultúra szerves komplexitása*. Ez azt is jelenti, hogy a tervezés lépéssora csak az alábbi lehet: 1. városfejlesztési koncepció; 2. kulturális koncepció; 3. közművelődési és oktatási (stb.) koncepció. Vagyis az egésztől haladunk a rész felé. A tervezés persze folyhat párhuzamosan is – mindig szinkronizálva –, de fordított sorrendben felelőtlen, értelmetlen és önmagáért való az egész munka.

III.

Mottó:

"...a műveletlen ember nem ugyanazt mondja és
nem ugyanúgy, mint a művelt."
(Arisztotelész)

De tegyük engedményt, hiszen valóban nem várhatunk éveket, mire ez a lépéssor megvalósul. Mit *lehet* és mit *kell* mégis tenni?

- a) *Ki kell mondani* a városról való gondolkodás lépéssorát, hogy tudatosuljon cselekvésünk iránya, tartalma. Ebből következik, hogy közművelődési koncepció helyett "csak" ún. válságkezelő programot vagy korrekciós, taktikai lépéssort tervezünk és valósítunk meg. Stratégiát pedig – ha már az önkormányzati ciklus elején nem kezdtünk el formálni – csak legfeljebb előkészítünk (elvek, támpontok...).

b) *Tisztázandó* az eddigi terminológiai zűrzavar (kultúra, közművelődés, oktatás, művészet...). Ennek formai-metodikai kérdései *szakmai* kérdések, szakemberek kellenek hozzá!

Fentiek inkább *szándékon*, mint időn múlnak. Ezért, ha ezeket néhány hét alatt megtettük, már megfogalmazhatunk néhány stratégiai elvet, kezelhetünk néhány akut problémát.

- A magunk felfogása szerinti szféra, amelyről szólnunk kell: a *közművelődés*, amely leginkább a művelődési otthonokhoz kötődik. Tágítsuk fogalmunkat most arra az emberi cselekvésre, amely az iskolai oktatáson és a művészeti szakintézmények nyújtotta művelődésen kívül maradó társas együttlétet, problémák közös feldolgozását, helyi közéleti gondolkodást, agóra-funkciót jelent. Az effajta művelődés nem szorulhat be a művelődési otthonba, jelen lehet iskolákban, családsegítő központban, és egyéb társadalmi szervezetben.

Hogyan fogjunk hozzá Szeged közművelődési "rendezéséhez"?

Mondjuk ki azt – város-definíciónk folytatásaként –, hogy a település mindig *belülről* építi önmagát. A város-test feje bújik ki először a földből. Szeged árvíz utáni újjáépítése ezt a folyamatot példázza pregnánsan: minden sugárút a belvárosba viszi az utast, bármerről is jöjjön. A KÖZPONT – a tér, a templom, a városháza – az a hely, amely nemcsak fizikailag, hanem szellemileg is várossá avatja a települést, mert ott vannak legfontosabb társadalmi-gazdasági-kulturális intézményei.

S már helyben is vagyunk: "a közművelődési város-test" ma fej nélküli – igaz, egyéb testrészei is hiányosak. S ha a szellemi városépítés belülről kell, hogy induljon a fizikaival együtt, ez azt jelenti, hogy itt nem egyszerűen *egy* művelődési intézményről, hanem a VÁROS-ságot reprezentáló világi templomról van szó. (*Vitányi Iván* mondta: "A népművelők mindig egyfajta szekularizált egyházat akartak képviselni...")

Erről van szó, ehhez kell a szekularizált templom. A Bartók Béla Művelődési Központ (BBMK) belvárosi léte ebben a szellemben értelmezhető, s emiatt sorsának rendezése nem "csak" kulturális, hanem városfejlesztési kulcskérdés! Ezt kikerülni nem lehet, a városközpontok történelmileg kialakult szerepéből adódó kulturális funkciója el nem hagyható, mással nem pótolható!

Érdemes e kötelezettséget szemben átgondolni Szeged mai társadalmi-kulturális életének főbb jellemzőit:

- A társadalmi élet döntően pártpolitikai szintéren zajlik, miközben hiányzik a polgári, civil diskurzus, a helyi társadalom közgondolkodása.
- A városban olyan "kulturális szigetek" élnek és alkotnak, amelyek értékesek, de szakmába zártságuk miatt nem érintkeznek egymással, nem szervülnek kulturális életté (miközben látni kell, hogy az ebben aktív pozicionális elit korántsem egyenlő az érték-elittel!!!).

- Nincs egy hely – fizikai és szimbolikus értelemben sem –, ahol a fenti folyamatok elindulhatnának, ahol a VÁROS mint szellemiség megjelenhetne.

Az említett belvárosi intézmény – a BBMK vagy jogutódja – e hiányok pótlását hivatott szolgálni az alábbi tartalommal:

- legyen a helyi civil közélet és társadalmi nyilvánosság színtere (városi agóra);
- integrálja a város elit-kultúráját és -értelmiségét, helyet ad az itt születő európai értékeknek, segíti az urbánus kultúra kialakulását.

Eddigi gondolatmenetünkben is látszik, hogy csak most lehet szólni a város-test további sebeinek gyors kezeléséről. Ennek alapelvei az alábbiak:

- Olyan művelődési-közösségi tereket hozunk létre, amelyeket a város *társadalom- és településszerkezete* diktál. Vagyis: a nagyváros helyi társadalmi – a városrészek – számára külön-külön léteznie kell ilyen tereknek. más-más léptékű, tartalmú, atmoszférájú ez pl. Móravárosban és más Makkosházán.
- A művelődés sokszínűsége *differenciált intézményrendszert* kíván. Kell helyet találni a közösségi létnek, a művészeti alkotómunkának (amatőr szinten is), de a szubkultúrák és a kísérletező műfajok is teret kívánnak. (Ld. Rock-klub és Népművészeti Alkotóház.) További differenciáló szempont az életkor dimenziója, amely alapján a különböző korú csoportok térigényei jelennek meg. Mindehhez persze stratégiai döntés kell, pl. az ifjúsági kultúra tere átformálható-e tudományos konferenciák színhelyévé; hogy általában milyen kultúrája legyen Szegednek – s lám a kör ismét bezárult.
- A lakóterületi közművelődési terekben célszerű – az ágazati határok lebontásával – *komplex tevékenységet* folytatni, amely magába foglalja a szociális-mentális munkát is (pl. családsegítő központ).
- A fentiek azt jelentik, hogy *sok kis intézményre* van szükség. A megoldásban a régi és a mai politikai-társadalmi helyiségek, lakótelepeken a fogadósintek állnak rendelkezésünkre.
- Jól tudjuk, mindez pénzbe kerül, de senki sem tudja, mennyibe. Ezért célszerű olyan *operatív programot* elindítani, amely – pénzügyi tervezéssel kiegészülve – feltárná a város ilyen irányú kapacitását (rendelkezésre álló intézmények, irodák stb.) és annak felhasználási lehetőségét. E mellett el kell indítani egy komplex kulturális, vagy inkább humán koncepció kidolgozását, amely integrálná az emberi erőforrások teljes fejlesztési skáláját.

IV.

A rendelkezésre álló időben – és azon túl – nem tellett többre, mint kérdéseink, elveink és némely javaslatunk közreadására. Újra beleütköztünk az írás elején jelzett dilemmánkba, miszerint nem, vagy alig lehet felelősen csak közművelődésről írni: óhatatlanul kilépünk e fogalomból, pl. a művészetek vagy épp a társadalom szférájába.

Ezért feltétlenül javasoljuk egy *többlepcsős, terminológiai és elvi tisztázások utáni* kulturális koncepció összeállítását. Ehhez be kell vonni a szakma *legjobb* helyi és országos művelőit.

Ami pedig a helyi kultúrafinanszírozást lebonyolító döntési mechanizmust illeti, erre ld. *Mezei József: Érdekérvényesítő közösségek* c. írását. (Parola, 1991/2.)